

Bódiné Beliznai Kinga¹

Bíróági tolmácsok Magyarországon (1865–1930)

A Központi Fordító Osztály felállítása

1865-ben a *Magyar Jogtudományi Hetilap* a törvénykezés hivatalos nyelvének megállapításával együtt „égető szükségnek” tartotta a tolmácsok intézményes alkalmazását, javasolta, hogy olyan „hitelt érdemlő és felesketett egyéneket” nevezzenek, illetve jelöljenek ki, akik a bíróság által nem értett idegen nyelvet tökéletesen ismerik és beszélnek, „ezeknek értelmezésében és fordításában hiteles jelleggel” jellemezhetők. A hetilap javasolta azt is, hogy a kijelölt hites tolmácsok által kiállított okmányok a fordítás és az értelmezés hitelességére nézve „a közokirat hitelességével ruháztassanak fel”.²

A 19. század második felének soknyelvű Magyarországon – a nemzetiségi egyenjogúságot szem előtt tartva – a kormány fontosnak tartotta, hogy a nemzetiségek saját anyanyelvükön tájékozódhassanak az ország törvényeiről, a jogéletről, az igazságszolgáltatásról és a közigazgatásról, valamint általában a mindennapi életet szabályozó hatósági határozatokról.³ A Minisztertanács 1868. október 13-i érkeztetén hozott döntése alapján e feladatok ellátására hozták létre – a Miniszterelnökség önálló szervezeti egységeként – a Központi Fordító Osztályt, amely 1869. január 1-jén kezdte meg működését.⁴ Az osztály az Osztrák–Magyar Monarchia kancelláriai iratforgalmának fordítását végezte, valamint közigazgatási szerveknek teljesített szakfordítást. Az igazságügy-miniszter által kinevezett hites tolmácsokról ekkor rendelkeztek először Magyarországon.

¹ Egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék. Kapcsolat: beliznai.kinga@ajk.elte.hu.

² R. s.: Hites tolmácsok. *Sürgöny*, 1865. november 8. 2.

³ Ennek részleteit az 1868. évi XLIV. tc. a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában tartalmazta.

⁴ Jegyzőkönyve a magyar királyi minisztertanács Budán, 1868. október 13. napján tartott érkeztetének. *Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944*. MNL OL K 27 18681013. A Központi Fordító Osztály a bírósági hites tolmácsok intézményének létrejöttével feleslegessé vált, így 1878. május 8-án feloszlatták. Helyébe a miniszterelnökség sajtóosztályának „segédhivatalaként” új osztályt alakítottak a M. Kir. Miniszterelnökség Fordító Osztálya elnevezéssel. 1907 januárjától a fordító osztály már nem a Miniszterelnökség, hanem a Belügyminisztérium szervezeti egységeként működött (A m. kir. belügyminister 1907. évi 8.892/1906. eln. sz. körrendelete).

1869. január 7-én a *Budapesti Közlöny*ben jelent meg az első pályázat a Központi Fordító Osztály által készített fordítások hitelesítésére, hites tolmácsi állásokra. A pályázati kiírás szerint a hites tolmácsnak román, tót, szerb, horvát, illetve orosz nyelvtudással kellett rendelkeznie. A tolmácsok rendes fizetést nem, hanem a hitelesítésért ívenként (legalább 32 sor) harminc korona díjat kaptak, továbbá legfeljebb évi 300 forint tiszteletdíjban is részesülhettek. A díjakat a miniszterelnökség fizette ki a tolmácsoknak. A hites tolmácsok törvényszéki tolmácsokként is alkalmazhatók voltak, díjukat – amelynek megállapítása az illetékes igazságügyi hatóságok feladata volt – a jogkereső közönségtől kapták.⁵

A bírósági hites tolmácsokról szóló első átfogó szabályozás (1873)

A királyi bírósági hites tolmácsokról átfogóan először az igazságügy-miniszter 1873. október 22-én 32.942. sz. a. kiadott rendelete szólt. Eszerint „az állam nyelvéről” a többi hazai, valamint idegen nyelvekre és viszont való szóbeli tolmácsolást és írásbeli fordításokat hites tolmácsok végzik.

Azokon az elsőfolyamodású királyi törvényszékeken, illetve a járásbírók előterjesztésére indokolt esetben azokon a járásbíróságokon, ahol tömegesen fordultak elő fordítási munkák, a bíróságnak állandó hites tolmácsokat kellett alkalmaznia „a szükséges nyelvekre és számban”.

Bírósági állandó hites tolmácsok

Bírósági állandó hites tolmács lehetett minden nagykorú magyar állampolgár, aki az adott törvényszék (járásbíróság) székhelyén lakott, és azokat a nyelveket, amelyek tolmácsaként magát kineveztetni kérte, szóban és írásban kifogástalanul ismerte és használta. Az 1888. április 24-én kiadott 12.793. I. M. sz. rend. a tolmácsképesítés feltételeit annyiban módosította, hogy szükség esetén, ha „helyben lakó alkalmas egyén” nem vállalkozik a tolmácsolásra, vagy ha a bíróság székhelyén kívül valamely helységben tömegesen fordulnak elő magyar nyelvre fordítandó okiratok, hites tolmácsul olyan személyt is ki lehetett nevezni, aki nem a bíróság székhelyén, hanem az illetékességi területéhez tartozó valamely más községben lakott.

Nem lehetett állandó hites tolmács az adott bíróságon szolgálatot teljesítő bíró, ügyész, valamint bírósági, illetve ügyészi hivatalnok, akit tolmácsi állásából fegyelmi eljárás folytán elmozdítottak, továbbá az, aki ellen nyereségvágyból

⁵ Pályázat. *Budapesti Közlöny*, 1869. január 12. 104.

elkövetett bűncselekmény, hamis tanúzás vagy hamis eskü miatt büntetőeljárás volt folyamatban, vagy e bűncselekmények bármelyikének elkövetésében bűnösnek vagy részesnek mondta ki a bíróság. Az 1878. évi büntetőtörvénykönyv (1878. évi V. tc.) hatálybalépését követően kizáró oknak minősült az is, ha valakit bűncselekmény elkövetése miatt hivatalvesztésre ítélték.⁶

A tolmácsi állások betöltésére a törvényszék elnöke írt ki pályázatot. A hasonló idegennyelv-tudással rendelkező pályázók közül előnyt élveztek azok, akik ügyvédként vagy közjegyzőként működtek, vagy „általában jogismeretet mutató egyének” voltak.

A sikeres pályázónak kinevezése előtt vizsgát kellett tennie a törvényszéki elnökből és az elnök által meghívott két bíróból álló bizottság előtt. Ha nem volt olyan bíró, aki a vizsga tárgyát képező idegen nyelvet a szükséges mértékben beszélte és értette volna, akkor az elnöknek két szakértőt, ha pedig csak az egyik bizottsági tag előtt volt „ismeretlen a kérdéses nyelv”, egy szakértőt is meg kellett hívnia a bizottságba.

A tolmácsjelöltnek szóbeli és írásbeli feladatokat kellett megoldania, amelyek – szótár vagy nyelvtani útmutató nélküli – helyes megoldásából a vizsgabizottság meggyőződhetett arról, hogy a jelölt a magyar nyelvet és a tolmácsolás nyelvét szóban és írásban egyaránt bírja. Különös figyelmet fordítottak a helyes kiejtésre, a nyelvhelyességre és a helyesírás szabályaira.

Eredményes vizsga esetén a jelöltet a törvényszék elnöke nevezte ki, a kinevezési okiratban feltüntették, hogy a kinevezett személy mely nyelv(ek) vonatkozásában szerezte meg a tolmácsi jogosultságot. A hivatali eskü letételét követően megkezdhetette szolgálatának teljesítését, kinevezését pedig ki kellett hirdetni a *Budapesti Közlöny*ben.⁷

Az állandó hites tolmács feladatai közé tartozott elsősorban tolmácsolni a bíróság előtt, az okiratokat „hiteles alakban” lefordítani, az okiratok fordítását – ha a fordítást megfelelőnek tartotta – hitelesíteni, illetve az okiratokat bírósági használatra nem hiteles formában, csupán azok kivonatát lefordítani. A tolmács munkájáért a rendeletben foglalt díjszabásnak megfelelően díjazásban részesült.

Kötelessége volt a bíróságtól kapott idézésben szereplő helyen és időben megjelenni és tolmácsolni. Összeférhetetlenség miatt nem járhatott el olyan ügyben, amelyben ő maga személyesen, vagy felesége, közeli hozzátartozója érintve volt, illetve amelyben tanúként, szakértőként, képviselőként vagy közbenjáróként működött.

⁶ A tolmácsi hivatal is a Btk. 55. §-ának 1. pontjában körülírt „kinevezés útján nyert közhivatal” fogalma alá esett.

⁷ A kinevezett és felesketett bírósági állandó hites tolmácsok névjegyzékét közzétették az *Igazságügyi Közlöny*ben, esetenként a *Rendeletek Tárá*ban a bírósági hites tolmácsokról szóló rendeletek mellékleteként, valamint – rendszertelenül ugyan, de – a napilapokban is.

A tolmácsok felett a kinevező törvényszék elnöke gyakorolta a felügyeleti jogot. Fegyelmi vétséget követett el a tolmács, ha jogszabályban foglalt kötelességét bármely módon megszegte. Csekélyebb súlyú esetekben a törvényszék elnöke írásban meginthe, ismételt elkövetés esetén pedig 50 forintig terjedő pénzbüntetést szabhatott ki. Súlyosabb esetekben hivatalvesztésre is sor kerülhetett, így különösen akkor, ha a tolmács:

- feladatának ellátására irányuló alkalmatlanságát két szakértő bizonyította;
- rosszhiszeműen „hűtlen” tolmácsolást vagy fordítást végzett,⁸ azaz, ha szándékosan vagy gondatlanságból meghamisította a forrásnyelvi szöveget;
- vele szemben kizáró okok álltak fenn;
- a vele szemben fennálló összeférhetetlenségi okokat rosszhiszeműen figyelmen kívül hagyva teljesítette munkáját;
- a magánfelektől a rendeletben megszabott díjaknál magasabb összegeket követelt;
- a tolmácsi jogosítványában nem szereplő nyelvről is adott ki hiteles fordítást;
- a vele szemben kiszabott pénzbírságot határidőre nem fizette ki, és az tőle kényszer útján sem volt behajtható.

Hivatalvesztés esetén a tolmács felfolyamodással élhetett az Igazságügyminisztériumhoz. Míg ügyében a jogorvoslati eljárás zajlott, és végleges döntés nem született, állásából fel kellett függeszteni, hivatalos pecsétjeit nem használhatta, elintézetlen iratait nem fordíthatta le, illetve nem hitelesíthette.

1874. március 17-én Szokolovits József miniszterelnökségi fogalmazó, a Központi Fordító Osztály tagja szerb és horvát nyelvből tett kitűnő eredménnyel tolmácsvizsgát a kereskedelmi és váltótörvényszék öttagú vizsgabizottsága előtt. Ő volt az első, akit az 1873. évi igazságügy-miniszteri rendelet alapján neveztek ki hites tolmáccsá Magyarországon.⁹

Ideiglenes tolmácsok

Ha a bíróság székhelyén nem állt rendelkezésre bírósági állandó hites tolmács, akkor szükség esetén a szóbeli tolmácsolással meg lehetett bízni olyan „helybeli tisztességes” személyt, aki a kellő nyelvismerettel rendelkezett.

⁸ Ha a rosszhiszemű tolmácsolás vagy fordítás felvetette valamely közbűncselekmény elkövetésének gyanúját, akkor az ügyet az illetékes büntető törvényszékhez kellett utalni.

⁹ Az első hites tolmács Magyarországon. *A Hon*, 1874. március 18. 2.

A tolmácsrendelet a gyakorlatban

A polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. tc. értelmében, ha a tanú csak olyan nyelven tudta kifejezni magát, amelyet a kihallgatáson jelen lévők nem értek, akkor a kérdések és a válaszok lefordítására „meghitelt” tolmács szolgáltatait kellett igénybe venni. A tanúvallomást pedig a tanú nyelvén és a tolmács fordítása alapján a bíróságon használt nyelven is jegyzőkönyvbe kellett foglalni.

Az ügyvédek némelyike viszont azt tapasztalta, hogy bár a bírósági hites tolmácsokról szóló rendelet hatályba lépett, egyes bírók mégsem tettek eleget a perrendtartási szabályoknak, utat engedve a per elhúzásának. Egy ügyvéd beszámolt arról, hogy az általa indított igénypert olyan bíróra szignálták, akiről köztudott volt, hogy „elvből” nem hallgat ki tanút idegen nyelven. A második tárgyaláson az ügyvéd magyarul nem tudó tanúk meghallgatását kérte. A bíró elhalasztotta a tárgyalást, és három hónappal későbbre tűzött ki új határidőt, amikor hites tolmács idézéséről rendelkezett. A tolmács azonban nem jelent meg a kitűzött határnapon, így a tárgyalást újból elhalasztották. A negyedik határnapon a tanú már „megunta a más ügyében való szaladgálást és időöltést”, és nem jelent meg a tárgyaláson. Ennek pedig az lett a következménye, hogy az ügyvéd által képviselt fél, valamint a vele – ha jogilag nem is, de szoros érdekközösségben álló – végrehajtást szenvedett személy „még jó darabig örvendhetett a halasztó hatályú igényper áldásos lefolyásának”.¹⁰

Az ügyvédek sérelmezték a kereskedelmi és váltótörvényszék bíráinak gyakorlatát, miszerint a külföldi bíróságoktól érkezett idegen nyelvű értesítéseket – valószínűleg, hogy „kíváncsiságukat kielégítsék” – bírósági hites tolmáccsal lefordították. Ezt követően végzésben értesítették az adott ügyvédet, hogy „x. szám alatt érkezett egy tudósítás”, amelybe betekinhet, és egyúttal utasították arra is, hogy a fordítási díjat három napon belül a tolmácsnak fizesse meg. A törvényszék eljárását helytelennek és indokolatlannak tartotta az ügyvédi kar, és a bíróság elnökét e gyakorlat megszüntetésére szólította fel, utalva arra is, hogy a tolmácsdíjat a fizető fél nyilvánvalóan „nem követelheti ellenfelén”.¹¹

A gyakorlatban esetenként felmerült az a kérdés, hogy a tolmácsjelölt vizsgájánál eljáró bírónak, illetve szakértőnek milyen szintű nyelvismerettel kell rendelkeznie. Elegendő-e, ha csak „az utcai nyelvben” jártas, vagy elengedhetetlen, hogy a jogi szaknyelv „tudósa” legyen?¹² Az ezzel kapcsolatban véleményt formálók ugyan nem jutottak teljes mértékben közös álláspontra, de abban egyetértettek,

¹⁰ A perhúzás egy módja. *Jogtudományi Közlöny*, (1893), 23. 184.

¹¹ A keresk. és váltótörvényszék elnökének figyelmébe. *Jogtudományi Közlöny*, (1889), 36. 291.

¹² Néhány kir. törvényszéki bíró: A kir. bírósági hites tolmácsokról. *A Jog*, (1890), 41. 353.

hogy a jogalkotó sem kívánhat többet, mint hogy a jelölt és a bizottságba meghívott bíró „egyenlő fokon” bírja a vizsga nyelvét. A tolmács „közvetítője a megértésnek” a bíró és a jogkereső közönség között, a peres felek gyakran könnyebben megértik a köznapi nyelven és nem a jogi műnyelven megfogalmazott bírói döntés tartalmát.

Érdemes megjegyezni azt is, hogy a nemzetiségek egyenjogúsítására irányuló kormányzati szándék ellenére születtek olyan jogszabályok is, amelyek részt ütöttek ennek maradéktalan megvalósításán. A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. kimondta például, hogy a felsőbíróságokon az ítékezés kizárólagos nyelve a magyar. A királyi közjegyzőkről szóló 1874. évi XXXV. tc. szintén a magyar nyelv kizárólagosságáról szólt a közjegyző előtti eljárásban. A 19. század végi közigazgatási, illetve perrendtartási törvények ugyancsak a magyar államnyelv kötelező használatát írták elő a nemzetiségi honpolgárokra nézve is, akik tehát, ha nem tudtak magyarul, kénytelenek voltak hiteles fordításról gondoskodni, és ennek költségeit viselni.¹³

A tolmácsok a rendeletben előírt fordítási és tolmácsolási díjakat már 1873-ban feltűnően alacsonynak, majd az azt követő évek gazdasági viszonyainak változásával „egyenesen lealázónak és szégyenletesnek” tartották.¹⁴ Jelentős előrelépést csak az 1916. évi új tolmácsrendelet hozott.

Az új tolmácsrendelet (1916)

A bírósági tolmácsokra vonatkozó új szabályozás 1917. január 1-jén lépett hatályba. Az 58.600/1916. I. M. sz. rend. értelmében a magyar igazságügyi hatóságoknál a szóbeli és az írásbeli hiteles fordítást állandó, illetve alkalmi tolmácsok teljesítették.

Alkalmi és állandó tolmácsok

Alkalmi tolmácsként az igazságügyi alkalmazottak, szükség esetén pedig más „megbízható értelmes egyének” is eljárhattak, akik kellő nyelvismerettel rendelkeztek, de csak akkor, ha az illető nyelvre állandó tolmács nem állt rendelkezésre. Az alkalmi tolmácsoknak működésük megkezdése előtt esküt (fogadalmat) kellett tenniük, miszerint „hűen” fognak tolmácsolni.

¹³ Sömjén Géza: Az új tolmácsrendelet. *Jogtudományi Közlöny*, (1917), 2. 15.

¹⁴ Sömjén (1917): i. m.

Állandó tolmács csak magyar állampolgár lehetett, aki nem állt gondnokság vagy csőd alatt, bűncselekmény elkövetése miatt nem folyt ellene büntetőeljárás, nem állt szabadságvesztés-büntetés végrehajtása alatt, nem ítélték el büntett vagy vétség miatt, nem állt hivatalvesztést kimondó ítélet hatálya alatt, illetve „erkölcsi tekintetben alapos kifogás alá” nem esett.¹⁵ A kinevezéshez elengedhetetlen volt a tolmácsvizsga letétele. Az 1873. évi szabályozáshoz hasonlóan a közjegyzők, az ügyvédek és általában a jogot ismerő személyek előnyt élveztek más, hasonló nyelvtudással rendelkezőkkel szemben.

Állandó tolmács nem lehetett, aki valamely bíróságon vagy ügyészségen teljesített szolgálatot, vagy akit tolmácsi állásából fegyelmi úton mozdítottak el.

A tolmácsvizsga

Az 1916. évi rendelet a korábbi szabályozásnál jóval részletesebb útmutatást adott a tolmácsvizsgára nézve. A vizsgára bocsátásról a törvényszék elnöke döntött. Vizsgát az tehetett, akit a törvényszék teljes ülésben hozott határozattal állandó tolmáccsá való kinevezésre jelölt, illetve akit a belügyminiszter a Fordító Osztály tagjául vagy más közhatóság állandó fordítóként alkalmazni kívánt, továbbá az a közjegyző, aki valamely idegen nyelvben való jártasságát külön igazolta.

A tolmácsvizsga írásbeli és szóbeli volt. Az írásbeli vizsga során a vizsgázónak három magyar nyelvű iratot – egy polgári perben, illetve egy büntető perben hozott ítéletet és egy végrendeletet vagy egy öröklési szerződést vagy nem peres ügyben hozott határozatot – kellett lefordítania idegen nyelvre, valamint három különböző típusú iratot idegen nyelvről magyarra. A szóbeli vizsgán a vizsgázónak a magyar és az idegen nyelvben való jártasságáról kellett számot adnia. Megkövetelték különösen „a jó felfogást, az értelmes kiejtést, a nyelvtani és helyesírási szabályok ismeretét, valamint a jártasságot a jogi műkifejezésekben”.

A vizsga eredményéről készült jegyzőkönyvet a törvényszék elnöke – mint a vizsgabizottság elnöke – megküldte az igazságügy-miniszternek. A tolmácsvizsga elfogadásáról a miniszter döntött, és ő nevezte ki az állandó bírósági tolmácsot.

A fordításra jogosultak ténykedését illetően a rendelet „garanciális összhangot” teremtett, amikor kimondta, hogy a tolmácsjelölteken kívül azoknak is tolmácsvizsgát kell tenniük, akiket a belügyminiszter a Fordító Osztály tagjaként vagy más közhatóság állandó fordítóként alkalmazni kívánt, valamint azoknak a közjegyzőknek és közjegyzőjelölteknek is, akik „nyelvi jogosítványt óhajtanak

¹⁵ A tolmácsrendelet a köztisztviselők minősítéséről szóló 1883. évi I. tc. 1. §-ára hivatkozott.

szerezni”.¹⁶ Mindez következett abból, hogy hiteles fordításokat nem csupán tolmácsok végeztek, hanem a Fordító Osztály, valamint a közjegyzők is.

Az állandó tolmácsnak működése megkezdése előtt esküt (fogadalmat) kellett tennie, miszerint a jogszabályoknak megfelelően, „lelkiismeretesen és sérényen” jár el.

A tolmács működési köre

A rendelet részletesen szabályozta a tolmács működési körét, kötelezettségeit, a fordítások alakját, bemutatását, a fordítás teljesítésének sorrendjét és a tolmács viszonyát a hatóságokhoz, valamint magánfelekhez.

A korábbi szabályozáshoz képest annyi változás történt, hogy az igazságügyi hatóságoknak nem kellett az igazságügy-miniszter közvetítését igénybe venni, ha írásbeli tolmácsolásra volt szükség, hanem közvetlenül fordulhattak a körzetükben működő tolmácshoz.

A legfontosabb reform: a díjszabás átalakítása

A tolmácsok a rendelet legjelentősebb reformjának a díjszabás átalakítását és a díjnak az 1873-ban megállapítottakhoz képest körülbelül 50%-kal való emelését tartották, még úgy is, hogy a külföldön alkalmazott díjszabásokkal összehasonlítva a hazai díjak jóval alacsonyabbak voltak.¹⁷

„A díjszabásban kellett kifejezésre jutnia az előnynek, melyben a hazai nemzetiségi polgárok szükségképp” részesültek azokkal szemben, akik más idegen nyelven fordultak a bírósághoz. Paradox módon a hazai nemzetiségi (horvát, német, román, rutén, szerb és tót) nyelvről a magyar államnyelvre vagy viszont teljesített írásbeli fordításokért alacsonyabb díjazás járt, mint a bármely más idegen nyelvről magyarra, illetve viszont végzett fordításokért.

A fordítói munka elismerését jelentette az a rendelkezés, amely a tolmácsnak megengedte, hogy a fordítandó szöveg tudományos vagy irodalmi jellege miatti nehezebb munkáért – a törvényszék elnökének engedélyével – a rendes díjnál magasabb összeget számíthasson fel. A magánfelek megbízásából végzett szóbeli tolmácsolás és nem hiteles írásbeli fordítás díjazására nézve a tolmács szabadon megállapodhatott a magánféllel.

¹⁶ Sömjén (1917): i. m. 15.

¹⁷ Sömjén (1917): i. m. 16.

A 7.900/1919. I. M. sz. rend. értelmében az 1916. évi tolmácsrendeletben részletezett tolmácsdíjak kétszerese és a napidíj, valamint az útiköltség mellett napidíjpótlék is járt a bírósági tolmácsoknak. Az 1920-as években az igazságügyi tárca – a gazdasági változásokra tekintettel – több alkalommal is rendezte a tolmácsdíjakat, és döntött azok emeléséről.

Felügyelet és fegyelem

A törvényszék teljes ülésén felesketett tolmácsok felügyeleti és fegyelmi hatósága első fokon a törvényszék elnöke, másodfokon az ítéltábla elnöke, harmadfokon pedig az igazságügy-miniszter volt.

Fegyelmi vétséget követett el az a tolmács, aki megszegte kötelességét, illetve állásával össze nem férő magaviseletet tanúsított. Büntetésként írásbeli intést vagy pénzbírságot szabtak ki rá. Súlyosabb esetben a tolmács elveszítette állását, különösen akkor, ha képtelenné vált a tolmácsolásra, vagy rosszhiszeműen hamisan tolmácsolt vagy fordított, ha nem teljesítette a megbízásokat, vagy ha olyan nyelvről is vészett hiteles fordítást, amelyre kinevezési okirata szerint nem volt jogosult.

A bírósági tolmácsok és a magánfordítók harca az 1920-as években

Az 1920-as évek elején „különböző hangzatos cím alatt” számos ügynevezett „hiteles fordítóiroda” alakult, amelyek utcai reklámokon, röpcédulákon, körlevelekben hirdették, hogy minden nyelvre készítenek hiteles fordításokat és végeznek tolmácsolást. A bírósági hites tolmácsok szerint ezek az irodák eljárásukkal nemcsak félrevezették, hanem meg is károsították tájékozatlan megbízóikat, hiszen a jogszabályok értelmében hiteles fordítást kizárólag az igazságügy-miniszter által kinevezett és tisztükben megerősített bírósági hites tolmácsok készíthettek. „A fordítóirodákban” nemegyszer előfordult, hogy a féltől a lefordítandó iratot ugyan átvették, de nyelvtudás hiányában azt mással – gyakran rosszul és hibásan – fordították le, majd valamelyik törvényszéki hites tolmáccsal hitelesítették. Így a megbízó többet fizetett, mivel a fordítási költségbe belekalkulálták a fordítást valóban végző, valamint a hitelesítő tolmács díját is.¹⁸

A visszaéléseknek a magán-fordítóirodák működését rendező 156.198/1927. VIII. B. M. sz. rend. igyekezett véget vetni. Hiteles fordításokat vagy fordítások hitelesítését csak bírósági tolmácsok vállalhattak. A hitelesen fordítandó ügydarabok

¹⁸ A hiteles törvényszéki tolmácsok a fordítóirodák ellen. 8 *Órai Ujság*, 1925. szeptember 13. 8.

gyűjtését, e fordítások közvetítését a Belügyminisztérium Fordító Ügyosztályának hivatalos felvevőhelyein kizárólag a Bírósági Tolmácsok Országos Egyesületének az Ügyvédi Kamara székházában működő felvevőhelye¹⁹ vehette át.²⁰

A nem hiteles fordítások készítése „engedélyhez nem kötött szabad foglalkozásnak” minősült. A magánfordítóknak, a magán-fordítóirodákknak és a magánfordításokra vonatkozó megrendeléseket felvevő helyeknek fordítasaikon és „általában az üzleti érintkezéseikben” a magánjellegét jól láthatóan fel kellett tüntetniük, és kerülniük kellett minden olyan jelölést, amely azt a látszatot keltette volna, mintha jogosultak lettek volna hiteles fordításokat készíteni, illetve hiteles fordítások elkészítését vagy fordítások hitelesítését „keresetszerűleg” közvetíteni. A rendelkezések megszegői kihágást követtek el, amit elzárással vagy pénzbüntetéssel sújtottak.

Bár a rendelet 1928. január 1-jén hatályba lépett, a magánfordítói közvetítői tevékenység nem szűnt meg egyik napról a másikra. 1928 áprilisában két hites tolmácsot és két magánfordítóiroda-tulajdonost ítétek 200-200 pengőre kihágásért.²¹

A Bírósági Tolmácsok Országos Egyesülete panaszt tett több tolmács és fordító ellen, akik a rendeletben foglaltak ellenére fogadtak el különböző fordításokat. A Belügyminisztérium vizsgálatot indított. Az egyik bepanaszolt fordítóirodában megjelent ügyfélként egy nyomozó, aki egy lakbizonylat francia nyelvre történő fordítására adott megbízást az irodának.²² A fordítás elkészülte után – jogellenesen – ugyanabban a helyiségben hiteles törvényszéki szakértői záradékkal látták el az okmányt.

Két hites bírósági tolmácsot és két magánfordítóiroda-tulajdonost idéztek a budapesti VII. Kerületi Rendőrkapitányság mint büntető törvényszék elé. A vádlottak tagadták bűnösségüket. Az egyik védőügyvéd kifejtette, hogy a magán-fordítóirodák az ipartörvényben (1922. évi XII. tc.) biztosított joguknál fogva nyugodtan végezhetik tevékenységüket, meglátása szerint ugyanis az 1927. évi miniszteri rendelet nem foszthatja meg az iparjogosítvány birtokában működő fordítóirodákat szerzett jogaiktól. A bíróság azonban jogsértőnek találta a tolmácsok és a fordítóirodák sérelmezett eljárását, és az elkövetett kihágásért pénzbüntetést szabott ki.²³

¹⁹ Ezek száma további fővárosi és vidéki felvevőhelyekkel bővült 1928–29-ben.

²⁰ Kizárólag bírósági hites tolmácsok vállalhatnak hiteles fordítást. *Magyar Jogi Szemle*, (1928), 4. 122.

²¹ Két hites tolmácsot és két magánfordítóiroda-tulajdonost 200-200 pengőre ítétek ma kihágásért. *Esti Kurir*, 1928. április 13. 6.

²² A bírósági tolmácsok és a magánfordítók harcában érdekes ítéletet hozott ma a rendőrbíróság. *8 Órai Ujság*, 1928. április 13. 12.

²³ A bírósági tolmácsok és a magánfordítók harcában érdekes ítéletet hozott ma a rendőrbíróság. *8 Órai Ujság*, 1928. április 13. 12.

A Bírósági Tolmácsok Országos Egyesülete

A Magyarország területén működő bírósági tolmácsok 1919. január 19-én tartott közgyűlésén alakult meg a Bírósági Tolmácsok Országos Szövetsége, amelynek célja a tolmácsok „anyagi és erkölcsi érdekeinek képviselete és megóvása” volt.²⁴ A szövetség elnöke Gráber Károly, ügyvezető elnöke Sömjén Géza, titkára pedig Lénárt Albert lettek. A közgyűlésen megalakították a budapesti, valamint a királyi ítélőtáblák területén működő választmányokat is. A szövetség 1925-ben nyert bejegyzést egyesületként, és feloszlataáig, 1949. szeptember 14-ig működött.

A bírósági tolmácsok érdekképviseleti szerveként nemcsak a megélhetési viszonyokhoz igazodó tolmácsdíjak miatt emelte fel szavát az egyesület időről időre, hanem az eredményes munkavégzés érdekében is. Az egyesület elnöke, Geöcze Bertalan 1930 júniusában megjelent cikkében a tolmácsi, illetve fordítói munka közüzemi jellegűvé válásával foglalkozott. Írásából kiderül az is, milyen nehézségekkel járt, hogy ebben az időben jogszabályi szinten még nem vált külön a tolmácsi, illetve a fordítói kar.²⁵

Hiteles fordításokat a bírósági tolmácsok készíthettek, akiknek nagy része kizárólag a fordítási munkából élt. E sokszor nehéz és felelősségteljes munkáért tekintet nélkül a fordítandó szöveg nehézségére, illetve arra, hogy idegen nyelvről magyarra vagy magyarról idegen nyelvre fordítanak-e, oldalanként 2 pengő díj járt. Geöcze nehezményezte, hogy a bírósági tolmácsok konkurensként működik fordítási, tolmácsi közüzemként a Belügyminisztérium Fordító Osztálya, amely a tolmácsi díjszabásnál jóval magasabb díjakért dolgozik. Az osztály eredetileg kizárólag a minisztérium, később azonban más minisztériumok számára is végzett fordításokat. Az első világháború után a Belügyminisztérium Fordító Osztálya is közüzemi jelleget öltött, és már magánfelektől is elfogadott megbízást. Kialakult az a gyakorlat, hogy az ország minden részéről érkezett fordítandó anyagokat befogadta, megfosztva ezzel a bírósági tolmácsokat egyik jelentős jövedelmi forrásuktól, illetve megterhelve az ügyfeleket a magas fordítási költségekkel. A minisztérium a bírósági tolmácsok által felszámítható 2 pengő helyett, 3,42 pengőért vállalta oldalanként a fordítást, sürgős munka esetén pedig ennek háromszorosát kérte a megbízótól.

Az egyesület elnöke leginkább azért sérelmezte mindezt, mert a minisztériumban a fordítói munkát túlnyomó részben olyan férfiak és nők végezték, akiknek – szemben a bírósági tolmácsokkal – nem kellett tolmácsvizsgát tenniük. „A fordítói közüzem reklámját” a községi jegyzők irodájában függesztették ki,

²⁴ Tolmácsok szövetsége. *Budapesti Hírlap*, 1919. január 21. 5.

²⁵ Geöcze Bertalan: Tolmácsi közüzem. *Pesti Hírlap*, 1930. június 24. 7.

és a jegyzők a magánfeleket immár nem a bírósági hites tolmácsokhoz, hanem a miniszteri fordító osztály alkalmazottaihoz irányították.²⁶

Az egyesület 1931-ben tartott éves közgyűlésén többen rámutattak arra a tarthatatlan állapotra, miszerint a bírósági tolmácsok egyszerű magánfordításokat nem végezhetek, hanem minden egyes magánszemélyek megbízásából készített fordítást is hitelesítési záradékkal és pecséttel kellett ellátniuk. Így még a szerelmes leveleket, a rövid kereskedelmi, üzleti leveleket vagy szerződéseket is hivatalos alakban kellett volna fordítaniuk. „Akinék ilyenfajta fordítanivalója van, amelyet nem hatóság előtt akar felhasználni, vagy kénytelen kinevettetni magát azzal, aki a levelet kapja, amiért azon tolmácsi hitelesítés, pecsét és bélyeg van, vagy kénytelen valamilyen képesítés nélküli egyénhez fordulni.” A mindennapokban nagyon sok olyan cég volt természetesen, amelyik nem akarta kereskedelmi leveleit – sürgősen – hitelesítéssel fordíttatni, így arra kényszerültek, hogy olyanok fordítói tevékenységét vegyék igénybe, akiktől a legtöbbször „drágán, rossz fordítást” kaptak.²⁷

A kir. bírósági tolmácsokról, valamint a tolmácsi vizsga szabályozásáról szóló 36.000/1942. I. M. sz. rend. a tolmácsok képesítési követelményeit, a tolmácsi szolgálat kizáró okait, a működési kört, a fordításra vonatkozó szabályokat és követendő eljárást, a felügyeleti és fegyelmi kérdéseket a korábbi rendeletekben foglaltakhoz hasonlóan rendezte. Részletesebb szabályokat állapított meg azonban a tolmácsvizsgára, és emelte a tolmácsdíjakat.

²⁶ Geőcze (1930): i. m.

²⁷ A Bírósági Tolmácsok Egyesületének közgyűlése. *Pesti Hírlap*, 1931. március 18. 10.

Irodalomjegyzék

- A Bírósági Tolmácsok Egyesületének közgyűlése. *Pesti Hírlap*, 1931. március 18. 10.
- A bírósági tolmácsok és a magánfordítók harcában érdekes ítéletet hozott ma a rendőrbíróság. *8 Órai Ujság*, 1928. április 13. 12.
- A hiteles törvényszéki tolmácsok a fordítóirodák ellen. *8 Órai Ujság*, 1925. szeptember 13. 8.
- A keresk. és váltótörvényszék elnökének figyelmébe. *Jogtudományi Közlöny*, (1889), 36. 291.
- A perhuzás egy módja. *Jogtudományi Közlöny*, (1893), 23. 184.
- Az első hites tolmács Magyarországon. *A Hon*, 1874. március 18. 2.
- Geöcze Bertalan: Tolmácsi közüzem. *Pesti Hírlap*, 1930. június 24. 7.
- Hites tolmácsok. *Sürgöny*, 1865. november 8. 2.
- Két hites tolmácsot és két magánfordítóiroda-tulajdonost 200-200 pengőre ítélték ma kihágásért. *Esti Kurir*, 1928. április 13. 6.
- Kizárólag bírósági hites tolmácsok vállalhatnak hiteles fordítást. *Magyar Jogi Szemle*, (1928), 4. 122.
- Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867–1944*. MNL OL K 27 18681013.
- Néhány kir. törvényszéki bíró: A kir. bírósági hites tolmácsokról. *A Jog*, (1890), 41. 353.
- Pályázat. *Budapesti Közlöny*, 1869. január 12. 104.
- Sömjén Géza: Az új tolmácsrendelet. *Jogtudományi Közlöny*, (1917), 2. 15.
- Tolmácsok szövetsége. *Budapesti Hírlap*, 1919. január 21. 5.